

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं
॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ एकविंशः सर्गः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ एकविंशः सर्गः ॥

वासुदेव इति नाम दधानः
पौण्ड्रकस्तदनु भूरिमदान्धः।
मानुषत्वकवचान्तरितेन
स्पर्धते स्म हरिणा हतचित्तः ॥ २१.१ ॥

हेतिपञ्चकमधारयत श्री-
वत्सकौस्तुभमुखानि च मूढः।
ऐश्वराणि चरितानि च पूर्वा-
प्यात्मनः स्वयमजूघुषदाप्तैः ॥ २१.२ ॥

इन्द्रजालकुहनादिषु दाक्ष्यात्
ईश एष इति मोहितलोकः।
अध्यशेत भुजगेश्वरशय्यां
आरुरोह विहगेन्द्रविवर्तम् ॥ २१.३ ॥

अन्वहं च महतीं वनमालां
माल्यकृद्भिरुपकल्प्य बभार।
नामधेयमदिशत् सचिवानां
नाकनायकविशेषनिरूढम् ॥ २१.४ ॥

बहुकृत्रिमभुजान्तरयुग्मं
शस्यमानमनुजीविजनेन।
विश्वकर्तुरवतार इति स्वं
बह्वमंस्त बधिरो निगमेषु ॥ २१.५ ॥

इत्थमीश्वरविडम्बनरूपं
 नाटकीयमनुरुध्य विहारम्।
 शोच्यतामपि परावरविद्धिः
 हास्यतामपि जगाम जगद्धिः ॥ २१.६ ॥

मस्तकस्थितदुरत्ययमृत्योः
 तस्य दूत उपसृत्य जगाद।
 कृत्यशेषविनिवेशितचित्तं
 निर्भयो नृपतिसंसदि नाथम् ॥ २१.७ ॥

कृष्णकृष्ण गदतो गिरमर्थ्यां
 संशृणुष्व महतीमिह मत्तः।
 अप्रमत्तमतिभिः सह मित्रैः
 आप्तवाक्यमवधीर्य न सिद्धिः ॥ २१.८ ॥

अस्ति कश्चिदवधारितभूमा
 पुरुषः श्रुतिगणेषु पुराणः।
 स क्षितिं परिगृहीतविहारः
 पौण्ड्रकत्वमधिगम्य भुनक्ति ॥ २१.९ ॥

तस्य नित्यनिरुपाधिकभूम्नो
 विश्वभोक्तुरधिगम्य तितिक्षाम्।
 भुज्यते नियतकर्मविपाकैः
 युष्मदादिभिरिला बहुभागा ॥ २१.१० ॥

अर्थतत्त्वमिदमश्रुतपूर्वं
 शृण्वताऽत्रभवता भवितव्यम्।
 निश्चलीकृतहिताहितसीम्ना
 जिष्णुना यदुकुलस्य विभूत्यै ॥ २१.११ ॥

आदिशत्यखिललोकनियन्ता
 त्वामसौ भजनसौहृदनिघ्नः।

ईशितव्यगणनालिखितस्त्वं
मा कृथा वितथमीश्वरमानम् ॥ २१.१२ ॥

बाह्यवर्त्मनि परावरतत्त्व-
व्यत्ययेन विनिवृत्तसतत्त्वे।
चित्तवृत्तिमधिरोप्य विमूढाः
श्रेयसो हि बहिरेव भवन्ति ॥ २१.१३ ॥

ईश्वरस्त्वमसि चेत् कुत एवं
न त्वदग्रज इति प्रमितिः स्यात्।
द्वौ युवां परम इत्यपि दुःस्थं
कस्ततो विषम एव न चान्यः ॥ २१.१४ ॥

अर्थवादकुहनाभिरपि स्वान्
ईश्वरान् विगणयन्ति सुरेन्द्राः।
निष्प्रमाणजनुषो जनवादात्
कः स्विदीश इति विश्वसिति स्वम् ॥ २१.१५ ॥

गोपिकाभिरपि कर्मभिरास्तां
बद्ध एव यदि मुक्तिविधाता।
अद्भुतस्थितिरनान्तरबाह्यः
सप्तमस्तु समयोऽयमपूर्वः ॥ २१.१६ ॥

इष्ट एव तु मदीश्वरभावः
त्वन्मुखैर्न खलु शक्यनिरोधः।
मत्सुखादिषु कथं विशयानैः
मत्परत्वमपदं प्रतिषेध्यम् ॥ २१.१७ ॥

नामधेयमनपायि मदीयं
त्यज्यतां प्रथय दासतया वा।
चिह्नधारणमनेन गतार्थं
कल्पनेन कथमीश्वरभावः ॥ २१.१८ ॥

तादधीन्यनियमं यदि बुद्ध्वा
 सोऽहमित्यनुबुभूषसि तत् स्यात्।
 अन्यथा तु निगृहीतिरलङ्घ्या
 राजभावतृषितैरिव भृत्यैः ॥ २१.१९ ॥

पाप्मनां तमसि पातयितृणाम्
 आत्मचौर्यमधिराजपदस्थम्।
 चोदितेन नियतोऽपि हृतात्मा
 चोरदण्डमवशाद्दुपयाति ॥ २१.२० ॥

अभ्युपेतबडिशामिषनीतिं
 प्राप्तुमिच्छुरधिकारमयोग्यम्।
 इष्टमर्थमनवाप्य वराकः
 प्रत्यवैति सहसा परतन्त्रः ॥ २१.२१ ॥

नापराध्यति क एव नियत्या
 पण्डितस्तु विनिवृत्य समिन्धे।
 अस्ति चाद्य शरणागतिरर्थ्या
 मत्परस्य तव जीवितुमिच्छोः ॥ २१.२२ ॥

इत्युदीरितवति प्रणिधौ तं
 प्रत्युवाच विहसन् प्रभुराद्यः।
 पथ्यमद्य वचनं तव मन्ये
 यद्ब्रवीषि चिरलिप्सितमेतत् ॥ २१.२३ ॥

उग्रसेनभृतका वयमेते
 नेशितार इति विभ्रमवन्तः।
 सम्प्रति त्वदुपदेशमहिम्ना
 भावयेमहि तवेश्वरभावम् ॥ २१.२४ ॥

त्वय्यनीश्वरमतिं न च कुर्मः
 त्वं परोऽसि नियमेन परस्मात्।

त्वां दिदृक्ष्व इमे वयमाशु
त्वत्पदं गतमियः प्रतियामः ॥ २१.२५ ॥

त्वादृशं प्रमितिमत्तमदृष्ट्वा
त्वय्यनादरवतामतिलोके।
यामिमां वदसि वाचमनूर्चीं
भागधेयमिव पक्वमिदं नः ॥ २१.२६ ॥

द्रक्ष्यते शरणमेत्य विभुस्ते
क्षेप्यते च न मयैव न चक्रम्।
गच्छ शीघ्रमभिधत्स्व तमीशं
त्वामुपैति कुरुरध्वजिनीति ॥ २१.२७ ॥

आत्तहेतिरपसर्पनिवृत्तौ
चिन्तिताप्तमधिरुह्य सुपर्णम्।
प्रास्थित प्रतिबलावसथाय
प्राणितत्रिदशभूतिरनन्तः ॥ २१.२८ ॥

साहसैकरसिकेन ततोऽसौ
पौण्ड्रकेण युयुधे यदुवीरः।
तत्सखित्वमुपगम्य च पाष्णिं
गृह्णता सपदि काशिनृपेण ॥ २१.२९ ॥

तत्र वैरिपृतने समकालं
पूर्वपश्चिमतया प्रपतन्त्यौ।
भावयन्नुभयतोमुखभावं
प्रत्यविध्यदधिसायकधन्वा ॥ २१.३० ॥

वैरिसैन्यविततेषु समन्तात्
दिङ्मुखेषु सममेव पृषत्कैः।
तस्य दीप्तरुचिभिर्विनिपेते
मध्यगस्य किरणैरिव पूष्णः ॥ २१.३१ ॥

विद्विषौ युगपदुत्थितवन्तौ
 सागराविव विलङ्घितवेलौ।
 रूपिणी इव रजस्तमसी द्वे
 सत्त्ववृत्तिरनघः स जघान ॥ २१.३२ ॥

अस्तमेवमनयद्बुभास्वान्
 तावुभौ जगदुपद्रवहेतू।
 पूर्वतश्च परतश्च भवन्तौ
 दुर्ग्रहाविव दुरासददीप्तिः ॥ २१.३३ ॥

तस्य तावुभयतो निपतन्तौ
 भङ्गबाहुविटपायुधपुष्पौ।
 जग्मतुः पृथुकभावविहार-
 क्षिप्यमाणयमलार्जुनकक्ष्याम् ॥ २१.३४ ॥

नामचिह्नवसनाभरणादौः
 नाथसम्पदनुकारनिरूढैः।
 पौण्ड्रकस्थितिमवाप्य सृगालो-
 ऽप्यन्वभूत् किल गतिं च तदीयाम् ॥ २१.३५ ॥

विद्विषां विहितवीरगतीनां
 द्वारकोपगमितैर्द्विरदादौः।
 कौरवाध्युषितभागविभक्तेः
 आहितप्रतिभरा क्षितिरासीत् ॥ २१.३६ ॥

पातितेषु विमतेष्विति नाम
 प्राप्य यादवपुरं परमेष्ठी।
 प्रेयसीभिरविभक्तरसाभिः
 वीतरागसुभगो विजहार ॥ २१.३७ ॥

जीवयुक्तमितरच्च विचित्रं
 द्यूतमर्पितपणं विदधानः।

भाविभारतमहाहवसिद्धेः

सूचनं वितनुते स्म शुभंयुः ॥ २१.३८ ॥

तोषितत्रिनयनस्य नृशंसः

काशिराजतनयस्य पुरोधः।

कल्पिताहुतिरजीजनदुग्धां

कालवह्निपदवीमिव कृत्याम् ॥ २१.३९ ॥

साऽभिपत्य यदुवीरसकाशं

हेतिराजविभवेन हताशा।

जन्मधामनि निजे नियमस्थं

जञ्जपूकमभिसृत्य जघान ॥ २१.४० ॥

निर्ददाह नगरीमथ काशीं

विस्फुलिङ्ग इव माधवदीप्तेः।

यादवग्रसनकौतुकवत्या

कृत्यया सह रथाङ्गकृशानुः ॥ २१.४१ ॥

स्यन्दनद्विरदवाजिपदाति-

प्राज्यसौधपरिपाटिसमृद्ध्या।

चक्रवह्निविभवेन तदाऽभूत्

चन्द्रशेखरविलेपनभूमा ॥ २१.४२ ॥

क्षेत्रमेतदविमुक्तसमाख्यं

मुक्तियोग्यमुपसृष्टमयोग्यैः।

इत्यवेक्ष्य दहनेन तदर्हां

संस्क्रियामिव चकार सुदृष्टिः ॥ २१.४३ ॥

अप्रशान्तरुषमद्भुतदीप्तं

दग्धवैरिपुरमायुधराजम्।

निर्जराः प्रतिनिशामयमानाः

बिभ्यति स्म जगदुश्च जयोक्तिम् ॥ २१.४४ ॥

दैवतैरपि चतुर्मुखमुख्यैः
 दत्तसत्कृतिरसौ जितकाशी।
 इष्टनिर्वहणनिर्वृतचित्तं
 विष्टरश्रवसमभ्युपपेदे ॥ २१.४५ ॥

आसुरप्रकृतिकेषु निरस्ते-
 ष्वेवमेभिरनुपालितसख्यः।
 वानरो भुजबलेन बबाधे
 दुर्मतिर्जगदिदं द्विविदाख्यः ॥ २१.४६ ॥

भूधरानुदहरद्भुजशाली
 प्रक्षिपंश्च नगराणि ममर्द।
 क्षोभयन् जलनिधीननुवेलं
 प्लावयंश्च वसुधां प्रजहर्ष ॥ २१.४७ ॥

अन्यवीररहितामिव मत्वा
 वारिराशिरशनामवलिम्पन्।
 आत्मनः सदृशमाद्रियतैकं
 धेनुकप्रमथनेन नियुद्धम् ॥ २१.४८ ॥

एकदा हलधरस्य विहारे
 संपतन्नमितचापलचेष्टः।
 द्वारकोपवनपादपभेदी
 विश्वतः किलकिलां विततान ॥ २१.४९ ॥

तालकेतुयुवतीर्विहरन्तीः
 त्रासयन् मुखविकारविशेषैः।
 क्रीडनोपकरणानि विभिन्दन्
 क्ष्वेडितानि विदधे विधिलूनः ॥ २१.५० ॥

तं प्रवृत्त कपिकृत्यमदूरात्
 बाधित प्रतिबलो बलदेवः।

जङ्गमस्फटिकभूधरकल्पो
रुक्मशैलरुचिरं निरुरोध ॥ २१.५१ ॥

वानरेण सुहृदा दनुजानां
यातुधानसमरप्रथितेन।
प्रेषितां द्रुमशिलोच्चयवृष्टिं
निष्पिपेष मुसलेन हलास्त्रः ॥ २१.५२ ॥

आपतन्नपसरन्नपि भेजे
ग्राह्यतामिव च दुर्ग्रहतां च।
अग्रतोऽभवदलक्ष्यत पश्चात्
अप्रतर्क्यरभसो हरिवीरः ॥ २१.५३ ॥

तौ परस्परगवेषितरन्ध्रौ
कामपालकपिसैनिकपालौ।
योजितोद्धतकरौ युयुधाते
दर्पदारुणदिशागजसत्त्वौ ॥ २१.५४ ॥

तं प्रलम्बदमनः प्लवगेन्द्रं
विप्लुतं पुनरपि प्लवमानम्।
कालपाशनिगृहीतमरातिं
कल्पमानमभवाय विवेद ॥ २१.५५ ॥

सव्यदक्षिणपरिक्रमणाभ्यां
द्रागलातमयचक्रनिरीक्ष्यः।
आततान हलपाणिमदूरात्
अग्निसालवलयस्थमिवारिः ॥ २१.५६ ॥

तं गृहीतगरुडानिलवेगं
सर्वतो युगपदेव समीक्ष्य।
लाङ्गली जलधिलङ्घनदक्षं
लाघवेन लघयन् विचचार ॥ २१.५७ ॥

अन्धकारमिव तं प्रतिरुन्धन्
 अर्यमेव मुसली निजदीप्त्या।
 दिङ्मुखान्यकलुषाणि वितन्वन्
 विश्वदृष्टिविभवाय बभूव ॥ २१.५८ ॥

धूर्णिताकुलितकौरवधाम्ना
 लाङ्गलेन ललितोद्भूतलीलः।
 यूथनाथमवरुध्य कपीनां
 मौलिघातमवधीन्मुसलेन ॥ २१.५९ ॥

वज्रपाणिमहिताद्भुतभूम्ना
 वानरेण निहतेन स रामः।
 व्याचकार विनताभयदाता
 पूर्वरामचरितं पुनरुक्तम् ॥ २१.६० ॥

धर्ममर्मभिदि दैवविपाकात्
 उद्धृते द्विविदनामनि शल्ये।
 रेवतीरमणरेचितखेदा
 नाकिनश्च मुनयश्च ननन्दुः ॥ २१.६१ ॥

त्रासितेषु विबुधेषु तदग्रे
 पीतवन्तममृतं बलभद्रः।
 प्रापयत् प्लवगमुख्यमितीव
 स्वर्गिभिः सह सुधाशनभावम् ॥ २१.६२ ॥

भूतले हलधराहितगुप्तौ
 सारभूतसुभटग्रहणेन।
 उञ्छवृत्तिरुदरम्भरिरासीत्
 तादृशेन तपसैव कृतान्तः ॥ २१.६३ ॥

एवमीषदवरोपितभारां
 भावयन् भुवमतोषयदार्यान्।

पूर्वदेवजनितानभिनिघ्नन्
पूर्वजेन सहितो यदुनाथः ॥ २१.६४ ॥

भार्गवादिभिरबाधितभूम्नां
निर्ममेष्वपि निकारपराणाम्।
सौभहंसडिभिकप्रभृतीनां
सूदनैरलघयच्च धरित्रीम् ॥ २१.६५ ॥

उग्रसेनविनिवेशितराज्यां
उन्नमय्य यदुवंशविभूतिम्।
तस्य दिग्विजयकौतुकमाद्यः
सप्तलोकतिलको विततान ॥ २१.६६ ॥

तन्नियोगमथ शेखरयित्वा
स्वप्रशासनवशंवदविश्वः।
यावदुक्तनियताखिलवृत्तीन्
यादवानुपनिनाय सुधर्मां ॥ २१.६७ ॥

आत्मकल्पितधृतेरथ राज्ञः
सन्निधौ सचिवपीठनिविष्टः।
मन्त्रणाय महतो यदुमुख्यान्
सम्मूखान् प्रतिननन्द मुकुन्दः ॥ २१.६८ ॥

अभजत नरपालमुग्रसेनं
बहुमनुते स्म यदुंस्तथाऽपि तुङ्गः।
क्वचिदभिलपने विभक्तिशक्त्या
स्वगुणविभूतिगुणीभवन्निवैकः ॥ २१.६९ ॥

अधिगुणहरिवंशवीरसङ्गात्
अपचितवासवसङ्गमामिलाषा।
अतिशयरुचिरां वहन्त्यभिख्यां
अचकमतेव सभा तदाधिराज्यम् ॥ २१.७० ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
एकविंशः सर्गः ॥